

LIBERUL ACCES LA JUSTIȚIE ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ ȘI PREVEDERILE CONVENȚIEI EUROPEANE PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

Dr. hab. prof. univ. Ion GUCEAC

FREE ACCESS TO JUSTICE IN THE NATIONAL LEGISLATION AND THE PROVISIONS OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

Recently, the Republic of Moldova undertook a series of commendable efforts aimed at reforming the judiciary, efforts that constitute the first steps at the assimilation of democratic values and achievements in that respect. Nevertheless the state faces some issues of great importance in the matter of ensuring the rights established by the Convention, including the rights that establish access to justice. The author considers that along with the enshrinement of the respective fundamental right in the Constitution, the state must establish specific measures destined to guarantee the utmost important principle of law enshrined; among these measures: improvement of the legal framework related to judicial expenditure in order to facilitate access to justice in general, as well as for disadvantaged members of society; improvement of the legal framework regarding legal assistance in civil, criminal, contraventional and litigation matters, by means of introduction of certain facilities of bail payment in civil and commercial matters, establishment of objective criteria in providing free legal assistance; improvement of the enforcement system in civil and commercial matters, by means of elimination of the prepayment fees of the executors for low-income individuals; legal training and information of citizens on the forms and conditions necessary for obtaining legal aid.

După declararea independenței și suveranității, Republica Moldova a întreprins o serie de eforturi apreciabile în vederea reformării sistemului judiciar, eforturi care constituie un prim-pas spre asimilarea valorilor și realizărilor democratice în dome-

niul respectiv. Totuși, deși a aderat la unul din cele mai valoroase acte în domeniul protecției juridice a drepturilor omului – Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului (Convenția), Republica Moldova se mai confruntă cu probleme serioase în ceea ce privește asigurarea drepturilor consacrate în Convenție, inclusiv a accesului liber la justiție.

Potrivit datelor Barometrului opiniei publice, realizat în mai 2010 de Centrul de analize și investigații sociologice, politologice și psihologice CIVIS, populația Republicii Moldova acordă un grad de încredere destul de scăzut sistemului judecătoresc. Astfel, dacă în Guvern au încredere 27,4% din cei intervievați, în Parlament – 26,1%, în Președintele țării 24,1%, situația justiției este mai proastă. Aceasta se bucură de încrederea a doar 22,9 % din cei chestionați. În urma analizei datelor Barometrului opiniei publice, putem concluziona că populația din mediul rural are mai multă încredere în justiție (24,5%) decât cea din mediul urban (20,4%).¹

E de menționat faptul că nici în alte state europene situația justiției la acest capitol nu este mai bună. Astfel, în România, stat membru al Uniunii Europene, urmare a unui studiu realizat în perioada septembrie-noiembrie 2010, justiția se bucură de încrederea a doar 17% din cei intervievați.²

Accesul fiecărui om la exercitarea justiției este una dintre pietrele de temelie care asigură supremația Legii. Organismele internaționale preocupate de protecția drepturilor omului au constatat în repetate rânduri că participarea la procesul de realizare a justiției trebuie să poarte un caracter real și nicidecum formal. Dar accesul la justiție capătă sens doar atunci când instanța judecătorească este capabilă să restabilească dreptul violat. În legătură cu aceasta, comunitatea internațională a elaborat o serie de garanții privind procedura judiciară cuvenită, chemate să asigure o examinare onestă și echitabilă a cauzei în instanța de judecată. Cu toate că aceste garanții au fost elaborate, în primul rând, în raport cu procesul de examinare a cauzelor soldate cu posibilitatea priverii sau restrângerii libertății, ele au fost extinse și asupra celorlalte aspecte legate de încălcarea drepturilor cetățenești.³

În literatura de specialitate, prin accesul liber la justiție, numit și dreptul la acțiune, se înțelege „un drept public, care conferă titularului lui puterea garantată juridic de a recurge la protecția statului în

¹ Barometrul opiniei publice. http://www.ipp.md/public/files/Barometru/2010/Brosura_BOP_05.2010_prima_parte.pdf, accesat la 16.06.2011.

² www.stirion.ro, accesat la 16.06.2011.

³ Борзов В.Д., «Удар милосердия» по институту народных заседателей // Российская Юстиция, 2002, № 9, p.46 - 47.

condiții care să oblige instanțele judecătorești competente să se pronunțe asupra pretenției sale⁷⁴.

Acest drept fundamental al omului și cetățeanului este confirmat și de o serie de acte normative internaționale. Astfel, prevederile art. 8 din Declarația Universală a Drepturilor Omului dispun următoarele: „Orice persoană are dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor juridice naționale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin constituție sau lege”⁷⁵.

În același timp, Pactul internațional privind drepturile civile și politice (art. 14), recunoscând egalitatea tuturor oamenilor „în fața tribunalelor și curților de justiție”, consacră dreptul fiecărei persoane „ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă fie asupra temeiniciei oricărei învinuiri penale îndreptate împotriva ei, fie asupra contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil”⁷⁶.

În scopul asigurării acestui drept comunitatea internațională a elaborat și garanțiile unei proceduri juridice adecvate, care creează imaginea respectivă despre echitatea dezbaterilor judiciare.

Deși asemenea garanții au fost elaborate, mai întâi de toate, în raport cu diverse cazuri de examinare a posibilității privării sau limitării libertății, mai târziu ele au fost extinse și asupra tuturor împrejurărilor legate de probleme ce țin de încălcarea drepturilor civile⁷.

Concluzia privind faptul că abuzul puterii executive sau legislative poate fi limitat în cadrul procedurilor judiciare care permit persoanelor interesate să fie audiate, este una dintre vechile victorii ale gândirii juridice. *Marea Cartă a Libertății din 1215* prescria monarhului englez să promită că „noi nimănui nu-i vom refuza la drept sau la justiție și pentru nimeni nu le vom amâna” și că „niciun om liber nu va fi luat, închis în închisoare sau lipsit de dreptul de a poseda bunurile imobile... sau declarat în afara legii, sau deportat, sau printr-un alt mod nimicit, și noi nu-l vom pedepsi și nu-l vom trimite

la pedeapsă, decât printr-o hotărâre legală...”⁸.

Necesitatea asigurării unei proceduri judiciare echitabile este prevăzută în constituțiile mai multor state. Constituția SUA (Amendamentul V), spre exemplu, dispune că nicio persoană nu va putea „să fie privată de viață, libertate sau proprietate fără a urma cursul firesc al legii procesuale; nicio proprietate privată nu va putea fi luată pentru interes public fără o justă despăgubire”⁹. Amendamentul XIV din aceeași Constituție stabilește că „niciun stat nu poate priva vreo persoană de viață, libertate sau proprietate fără a urma cursul firesc al procedurilor legale; și nici nu va refuza vreunei persoane aflate sub jurisdicția sa protecția egală a legii”.

România a consacrat accesul liber la justiție în art. 21 alin. (1) din Legea Fundamentală prin următorul text: „Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime”¹⁰.

Constituția Italiei (art. 124 alin. (1) cuprinde o dispoziție normativă prin care se dispune că „oricine poate să se adreseze justiției pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime proprii”¹¹.

Referitor la asigurarea dreptului fiecăruia la condițiile cele mai bune pentru accesul liber la justiție, Constituția Republicii Moldova (art. 20) dispune: „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”¹².

Pe lângă consacrarea acestui drept fundamental în textul Constituției, statul trebuie să instituie măsuri menite să „garanteze acest important principiu de drept”¹³. Totodată, accesul la justiție capătă un anumit sens doar în cazul în care instanța de judecată este capabilă să restabilească în drepturi persoana ale cărei drepturi și interese legitime au fost încălcate.

În absența condițiilor menționate, normele constituționale care consacră acest drept vor rămâne literă moartă.

Convenția (art. 6 alin. 1) ne spune: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în

⁴ Drăganu T. *Liberul acces la justiție*. București: Lumina Lex, 2003, p. 14.

⁵ *Declarația Universală a Drepturilor Omului în Drepturile Omului. Principalele instrumente cu caracter universal*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998, p. 9-15.

⁶ *Pactul Internațional cu privire la drepturile politice și civile în: Drepturile Omului. Principalele instrumente cu caracter universal*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998, p. 25-43.

⁷ Борзов В.Д. «Удар милосердия» по институту народных заседателей // Российская Юстиция, 2002, № 9, с.46 – 47

⁸ *Magna-Charta – 1215*. Actele constituționale ale Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord. București: All Beck, 2003, p. 36.

⁹ *Constituția Statelor Unite ale Americii*, București, All Beck, 2002, p. 73.

¹⁰ *Constituția României*. București: Editura Moroșan, 2010.

¹¹ *Constituția Republicii Italiene*. București: All Beck, 1998, p. 23.

¹² *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994, Monitorul Oficial nr. 1 din 18.08.1994.

¹³ Leș I. *Organizarea sistemului judiciar românesc*, All Beck, București, 2004, p. 59.

mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”¹⁴.

Independența, dreptatea și imparțialitatea sunt nu numai caracteristicile fundamentale ale puterii judecătorești, dar și dreptul acelora care apelează în justiție pentru căutarea dreptății. Conform art. 6 al CEDO, accesul la înfăptuirea justiției include prezumția nevinovăției (alin. 2) și asigurarea acuzatului cu dreptul de a dispune de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării sale (alin. 3 lit. b).

Dreptul la o judecată echitabilă înseamnă, în primul rând, posibilitatea adresării în judecată, care corespunde anumitor exigențe în domeniul drepturilor omului. Judecata echitabilă poate să fie compusă doar din judecători independenți de puterea executivă. Opinia subiectivă a judecătorului, preconcepțiile lui sunt antipozii justiției; imparțialitatea judecătorului este o obligație constituțională a lui. Imparțialitatea presupune faptul că judecătorul, direct sau indirect, nu este interesat într-un caz încredințat acestuia pentru examinare. Orice judecător, în privința căruia există dubii referitoare la imparțialitate, este obligat să se abțină de la examinarea cauzei.

Se consideră că neajunsurile structurale (de exemplu, insuficiența judecătorilor, inclusiv asesorilor populari sau a juraților) nu trebuie să se considere drept o justificare, deoarece Convenția „impune obligația asupra părților contractante să organizeze sistemele sale de drept în așa fel, încât instanțele lor judecătorești să corespundă dispozițiilor art. 6, incluzând și cerința de a examina cauza în termenele raționale”. În opinia Curții, la evaluarea raționalității termenului de examinare trebuie să se ia în considerare circumstanțele unei cauze concrete, însemnătatea intereselor părților. La procesele, care au o însemnătate vitală, se atribuie cauzele de punere sub arest.

Dreptul la protecția judecătorească este real numai dacă există anumite garanții, fără acestea este doar o declarație. Din categoria unor astfel de garanții fac parte și normele referitoare la drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. Acțiunea nemijlocită a normelor constituționale nu permite instanțelor de judecată să respingă cererile privind apărarea drepturilor și libertăților din motiv că ar fi absentă o anumită lege, așa cum se mai practica în perioada regimului totalitar.

¹⁴ *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. În: Voicu M., Popoacă M. *Dreptul muncii*, vol. II. Convenții internaționale, București: Lumina Lex, 2001, p. 7-33.

Deseori, când este vorba de protecția drepturilor și libertăților omului, inclusiv prin intermediul instanțelor judecătorești, apare problema priorităților.

În regimul totalitar comunist individul era privit ca o categorie mai inferioară decât formațiunea colectivă (în special clasa, națiunea, partidul, statul). Astfel, dacă un cetățean primea un apartament, aceasta nu însemna că el și-a realizat dreptul său la spațiu locativ, ci faptul că statul i-a oferit acest bun, pe care, de altfel, putea și să nu i-l ofere.

Istoria ne-a demonstrat cu prisosință la ce duce desconsiderarea drepturilor și libertăților omului, privite în mod individual, atunci când interesele acestuia sunt aduse jertfă formațiunilor colective. De aceea, asigurarea drepturilor și libertăților fiecărui nu trebuie să depindă de rasă, naționalitate, sex, situație socială, convingeri politice sau de altă natură, ele trebuie să fie mai presus de drepturile comunității sociale, fie acesta statul, clasa, stratul social sau chiar poporul. Este imposibil de uitat că sub drapelul primatului dreptului și intereselor ultimilor, adesea se săvârșeau cele mai odioase crime, nu numai împotriva unor oameni luați în parte, dar și împotriva unor popoare ori straturi sociale.

Un exemplu elocvent în acest sens este regimul totalitar comunist care, fiind bazat pe mecanisme de reprimare, a anihilat practic toate principiile democratice ale procedurii juridice penale: contradictorialitatea și egalitatea în drepturi a părților, transparența, accesul liber la justiție, obiectivitatea, examinarea completă a cauzelor procesului de cercetare a dosarului penal, dreptul la apărare a părții incriminate și, nu în ultimul rând, prezumția nevinovăției. Aceste realități și realizări ale civilizației, dobândite în urma unor eforturi însoțite de confruntare continuă cu nedreptatea, realizate pe parcursul a mai multor secole, au fost ignorate de statul totalitar. În condițiile în care aceste principii au fost desconsiderate, instanțele judecătorești se transformaseră în organisme butaforice ale regimului.

A fost reanimat și următorul element, devenit în țările civilizate un anacronism: “recunoașterea culpabilității – probă supremă”. A. I. Vășinski a oferit o mostră de gândire totalitară (de altfel, lucrarea sa teoretică fiind apreciată cu premiul I.V. Stalin), atunci când menționa că în procesele în care sunt examinate infracțiuni de stat: “destăinuirile inculpaților sunt indispensabile, căpătând un caracter și o importanță nodală în calitate de probă juridică”. Mai târziu, această “teorie” a fost calificată de participanții la cel de-al XXII-lea congres al partidului comunist din URSS drept “ciomag teoretic stalinist”¹⁵.

¹⁵ Зорькин В.Д. *Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации*. Москва: Юридическая литература, с.165-166.

Odiosul "justițiar sovietic" Vâșinski s-a mai "remarcat" și prin faptul că a introdus în circuitul cotidian următoarea sintagmă: "vinovăția este relația de interdependență dintre persoana bănuită de a fi comis infracțiunea și infracțiunea însăși". Astfel, au fost anulate, practic totalmente, asemenea elemente ale conținutului infracțiunii ca: vinovăția, scopul și motivele ce l-au determinat pe individ să săvârșească aceste acțiuni, în locul lor fiind invocate unele "rațiuni obiective" care stipulau aplicarea "intactă" a pedepsei, indiferent de gradul de discernământ, scopul, mijloacele, circumstanțele atenuante etc.

Cu siguranță, această modalitate judiciară permitea instituirea unei "dictaturi" judiciare nelimitate. Responsabilitatea personală, ca element indispensabil al actului infracțional, era marginalizată sau chiar eliminată definitiv. Paradoxal, dar în realitate formula propusă de Vâșinski prezenta o comoditate și era agreată datorită faptului că putea depista cu ușurință "inculpații".

În detrimentul unui alt principiu important al statului de drept care presupune pronunțarea sentinței doar de un complet de judecători, pe lângă Comisariatul Popular de Interne a fost creat un organ extrajudiciar, numit "consfătuire specială", care mai apoi s-a implicat activ în răfuiala cu așa-numiții "dușmani ai poporului".

Regimul totalitar funcționa utilizând din plin forța negativistă, neagră a unei puteri exercitate dictatorial, abuziv, așa încât dreptul devenea o formă a ideologiei de stat. Astfel, în aceste condiții are loc fenomenul ideologizării dreptului, îndeosebi a politicii penale¹⁶. Teoria judiciară se concretiza prin acțiuni practice ce presupuneau utilizarea metodelor fizice corporale și psihologice asupra acuzatului, inclusiv prin torturi sau alte acțiuni de denigrare ce umileau demnitatea persoanelor deținute fără voie.

Accesul la justiție era desconsiderat și prin instituirea unor procese de represalii extrajudiciare. Sentințele judecătorești erau înlocuite prin așa-zisele hotărâri ale "troicii" sau "dvoicii" care decideau soarta miilor de oameni, condamnându-i cu asprime, fără drept de apel, în lipsa oricăror dovezi.

Actualmente, în condițiile edificării statului de drept, prioritatea drepturilor și libertăților omului trebuie să devină principiul determinant al raporturilor dintre individ și stat. Statul trebuie să se alinieze la drepturile omului. Omul nu trebuie privit în

¹⁶ Страницы истории КПСС: Факты, Проблемы, Уроки (Сост.: Горев В.К., Донченко В.Н., Степанов С.А.; под ред. Купцова В.И.). Москва: Высшая школа, 1988, с.453.

exclusivitate ca obiect al unor comenzi și ordine, dar ca partener egal în drepturi care exercită sub diferite forme controlul asupra activității organelor din cadrul mecanismului de stat. În acest context, urmează să menționăm și necesitatea instituirii controlului exercitat de cetățeni asupra puterii judecătorești.

Dreptul individului la protecție de către puterea judecătorească, realizat și prin accesul liber la justiție, apare ca o garanție a tuturor drepturilor și libertăților. Acest drept nu poate fi limitat în niciun caz, inclusiv în condițiile unei situații excepționale (art. 54 din Constituția Republicii Moldova).

Consacrând libertatea accesului la justiție (art. 6, paragraful 1), CEDO amintește și de judecarea cauzei „într-un termen rezonabil”.¹⁷ Din practica Curții Europene noțiunea de "termen rezonabil" cuprinde intervalul de timp începând cu momentul înaintării învinuirii și până la intrarea sentinței în vigoare. Se consideră o violare a art. 6, paragraful 1, cazurile în care examinarea cauzei se amână sau întârzie nejustificat elaborarea și perfectarea hotărârilor din motiv de supraîncărcare a judecătorilor sau când tergiversarea este determinată de acțiunile întârziate ale instituțiilor de expertiză ș.a.

Se consideră că dificultățile de ordin tehnic (de exemplu, deficitul de judecători, inclusiv de jurați) nu pot servi în calitate de scuze, deoarece CEDO obligă părțile să-și reformeze instanțele judecătorești astfel încât acestea să corespundă dispozițiilor cuprinse în conținutul art. 6, inclusiv regulii privind examinarea cauzei "într-un termen rezonabil". În viziunea Curții, la evaluarea rezonabilității termenului de examinare a cauzei trebuie să se țină cont de circumstanțele unui anumit caz, valoarea și importanța intereselor părților. De regulă, în categoria cauzelor de importanță vitală sporită sunt incluse cazurile ținătorilor în stare de arest.

Pentru Republica Moldova, cererea de examinare a cauzei într-un termen rezonabil este oportună. O justiție "întârziată" nu are nimic comun cu o justiție adevărată.

Examinând problema termenului rezonabil, doctrinarul francez F. Liușer constata că dreptul privind accesul liber la justiție obligă judecătorul să "preia cauza spre examinare chiar și în cazul în care legislația nu conține dispoziții speciale".¹⁸ În mod

¹⁷ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Principalele Instrumente Internaționale privind drepturile omului la care România este parte, București, 2002, p. 55-73.

¹⁸ Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. Москва, 1993, с. 288.

expres această îndatorire este consacrată în art. 4 Cod civil și art. 185 Cod penal francez. În primul caz, se menționează că “judecătorul care va refuza să judece sub pretextul lacunelor în drept, neclarității ori insuficienței legii, poate fi supus învinuirii de refuz în exercitarea accesului la justiție”. Din conținutul celui de-al doilea articol rezultă că “judecătorul care va refuza părților examinarea cazului” este pasibil de pedeapsă. Așadar, accesul liber la justiție nu poate fi anulat sub niciun pretext.

Normele de drept internațional recunosc și dreptul fiecăruia de a se adresa „în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege” (art. 8 din Declarația Universală a Drepturilor Omului)¹⁹ și stabilesc obligația statului de a garanta ca „orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți ... au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă...” ((art. 2, paragraful 3, lit.a) din Pactul Internațional cu privire la drepturile politice și civile).²⁰

Așadar, Convenția asigură două feluri de garanții: a) drepturile materiale și b) drepturile procesuale. De menționat că drepturile procesuale în calitatea lor de garanții ale liberului acces la justiție sunt chemate să confere eficiență drepturilor materiale. Din acest punct de vedere, în literatura de specialitate s-a constatat că rolul art. 6 din Convenție ține, în principal, “de a arăta cum trebuie să se desfășoare un proces în cazul contestațiilor ce țin de drepturile cu caracter civil sau acuzațiile în materie penală”.²¹

În ceea ce privește întrebarea dacă art. 6 prevede ori nu un drept material, Curtea a dat lămuriri în cauza *Golder contra Marii Britanii*, prin următoarele afirmații: „Dacă acest text ar fi interpretat ca vizând doar derularea unei proceduri aflate deja în curs în fața unei instanțe, un stat parte ar putea, fără să-l încalce, să suprima jurisdicțiile sau să sustragă din competența lor soluționarea anumitor categorii de contestații cu caracter civil pentru a le încredința unor organe dependente de guvern”. Totodată, Curtea consideră că astfel de ipoteze, ce nu pot fi disociate de riscul arbitrarului, ar produce consecințe gra-

ve, contrare principiilor amintite și pe care Curtea este obligată să le ia în considerare”.²²

În opinia Curții, este inadmisibil ca art. 6 paragraful 1 să detalieze garanțiile procedurale acordate părților într-o acțiune civilă în curs și să nu protejeze singurul lucru care, în realitate, îi permite să beneficieze de aceste garanții: accesul la judecător. “Echitate, publicitate și celeritate ale procesului nu prezintă niciun interes în absența procesului”.²³

Atenția asupra problemei protecției judecătorești a drepturilor omului este pe deplin justificată. Posibilitatea de a se adresa liber în judecată pentru apărarea împotriva unor hotărâri nelegitime, acțiuni abuzive sau inacțiuni ale unor organe sau persoane cu funcții de răspundere este o condiție esențială a oricărei libertăți.

În perspectiva integrării europene, trebuie să înțelegem că organismele internaționale nu vor putea înlocui mijloacele de protecție juridică naționale, primele venind să le completeze pe ultimele. După cum se pare, prezintă importanță nu faptul că în baza hotărârii organului internațional statul este obligat să înceteze încălcarea drepturilor omului și să repare prejudiciul cauzat acestuia, dar faptul că în viitor din partea statului să nu fie admise asemenea încălcări.

Astfel, statul ar trebui să traseze unele obiective globale în această direcție de acțiune, subsumate principiului accesului liber și efectiv al omului și cetățeanului la justiție, printre care menționăm:

- perfecționarea cadrului legislativ privitor la cheltuielile judecătorești în scopul facilitării accesului la justiție și inclusiv a membrilor unor straturi sociale defavorizate;

- perfecționarea legislației privind asistența juridică în materie civilă, penală, contravențională și de contencios, prin introducerea unor facilități la plata cauțiunii în materie civilă și comercială și stabilirea de criterii obiective pentru acordarea asistenței juridice gratuite;

- perfecționarea sistemului de executare silită în materie civilă și comercială, prin eliminarea condiției de plată în avans a onorariilor executorilor judecătorești pentru persoanele cu venit redus.

- instruirea juridică și informarea cetățenilor privitor la formele și condițiile de obținere a asistenței juridice gratuite.

¹⁹ Declarația Universală a Drepturilor Omului în *Drepturile Omului. Principalele instrumente cu caracter universal*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998, p. 9-15.

²⁰ *Pactul Internațional cu privire la drepturile politice și civile în: Drepturile Omului. Principalele instrumente cu caracter universal*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998, p. 25-43.

²¹ *Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului / Roșianu C., Ciobanu-Dordea A., Mazilu G.* București: ALL Beck, 2005, p. 227.

²² Cauza *Lawless*, Hotărârea din 1 iunie 1961, seria A nr. 11, p. 14.

²³ Cauza *Golder c. Marii Britanii*, Hotărârea din 21 februarie 1975, seria A nr. 18, p. 17-18.